

MAGYAR FERENCZRENDIEK A XVI. SZÁZAD ELSŐ FELEBEN.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

I.

A XVI. század első felében, az egész nemzetre ránehezedő veszteségek és szenvedések idején, a legkiterjedtebb magyar szerzetesrend tagjai, a ferenczrendiek is átérték a szerencsétlenség minden keserűségeit. Az ő szívükre is ráült a bánat az ország pusztulásának láttára; ők is fájó szívvel számlálgatták az egymásután jövő csapásokat. Egy-egy rossz hírre, szomorú tudósításra, — pedig mennyi volt a rossz hír akkor, s hány tudósítás volt szomorú! — az ő szívükből is felszakadt a vigasztalan sóhajtás: »pusztulunk, veszünk.«

Pedig nekik, mint egyéneknek, kevesebb veszteni valójuk volt mint másoknak. Az ő oldaluk mellett nem állott a nő, a kit szerettek volna; nem voltak gyermekeik, a kikért remegniök kellett volna; nem rendelkeztek földi javakkal, a melyeknek elvesztésétől félhettek volna. Mire volt nekik mindössze szükségük? Egy szűk kis czellára a zárda falai között, a hol a munkában töltött nap fáradaimait kipihenhatték. Egyszerű ruházatra, melyről előljáróik tartoztak gondoskodni. És arra a szegényes élelemre, a mit alamizsna gyanánt kaptak a hivektől.

Még az élethez sem ragaszkodtak annyira mint más emberek. Ha nem is várták mindannyian a szentek epedő kívánságával a halált, mégis úgy tekintették azt, mint a folytonos munka, nélkülözés, szenvedéstől való megváltást, mint egy jobb, boldogabb hazába való átköltözést. Midőn 1532-ben a pesti konventben arról értesültek, hogy néhány rendtag a török által megöletett, egyikük így vigasztalja a veszteségüket fájólag tartományfőnököt: nagyobb okod van örvendeni mint bánkodni a felett, hogy Istennek tetszett testvéreid közül többeket annyi nyomorúság- és szenvedésből kiszabadítani, és az

örök szeretet országába felvinni. Ne gyászold tehát őket mint halottakat — quum non eos amisistis, sed permisistis.¹⁾

És mégis, daczára mindezeknek, ők átérték mindazon kinos gyötrelmeket, a melyek e korszakban a magyar ember szíven gyógyíthatlan sebeket égettek.

Együtt aggódtak a jó lelkekkel a haza sorsán, együtt siratták pusztulását és együtt könyörögtek Istenhez irgalomért.

A török által felperzselt városok és falvak füstölgő romjai meglátszottak a zárda falai között is. A rablánczra fűzöttek keserves jajkiáltásai elhallatszottak a kolostor czelláiba is. És az a szegény barát, a ki ott a hideg kövön térdelve, imára kulcsolt kezekkel esdette le Isten oltalmát és áldását szülőire, testvéreire, rokonaira, soha sem tudhatta, hogy azok melyik pillanatban milyen szerencsétlenségnek estek áldozatul.

S azután voltak nekik maguknak is veszteségeik.

Az a számos tagból álló család, a melynek feje »pater« — az atya nevét viselte, a melynek tagjai egymást a »frater« — testvér nevén nevezték, a rend, melynek kötelékeibe tartoztak, míg szabályaihoz hiven az anyagiakban teljesen szegény maradt, napról napra gazdagabb lett azokban a veszteségekben, a melyek sorvasztó láz gyanánt rohamosan fogyasztották a szerzet életerejét.

Az általános pusztulás elveszi nagy részüktől a mindennapi kenyeret, azt a néhány jól megérdemlett falatot, a mit úgy koldultak össze. Sokaknak nincs ruhájuk, hogy magukat az idő viszontagságai ellen megvédelmezhessék. Nap-nap után jobban érzik, nem a szegénységet, a melyet maguk cseréltek fel az élet örömeivel s a melyet megszentelt fogadalmuk, hanem a nélkülözés apró, kinos túszurásait, a melyek éppen azért elviselhetlenek, mert nem ejtenek halálos sebet, de szakadatlanul fájdalmassá teszik magát az életet. Az az áldott jó nép, mely eddig az ő »barátjaival« oly készségesen megosztotta mindenét, maga is a végső nyomorral küzd. Vagy a török igát nyögi, vagy elmenekült, vagy oly szegény, hogy alig van miből életét tengetnie. Ezeket még segítniök is kellene, ha volna miből, nem hogy tőlük várják a megszokott adományt.

Ezek a kisebb, a mindennapi bajok, gondok. Vannak nagyobbak is.

A portyázó ellenség ma itt, holnap másutt tölti rettentő kedvét. A pogány had nem tesz különbséget az Isten háza, a kolostor és a többi épület között. A vérszomj nem választja

¹⁾ Levelezőkönyv 88.

külön a szegény szerzetest a többi lakostól. A templomot, a zárdát, a városokkal és falvakkal együtt felégetik, s az embereket vagy elhurcolják vagy megölik. A tartományfőnök ugyan rendesen idején intézkedik, hogy a szerzetesek a fenyegetett vidékről mihamarabb más biztosabb helyekre meneküljenek. De néha oly váratlanul, oly kiszámíthatlan gyorsasággal jön a szerencsétlenség!

Igaz, a többiek beletörődnek valahogy a veszteségbe. A szegény áldozatokat megkönyezik, feljegyzik! neveiket évkönyveikbe s úgy tekintik őket, mint hivatásuk mártírjait, a kiknek emléke a rendben mindig élni fog. De a nép elveszti tanítóit, vigasztalóit. A zárdá megfosztatik lakóitól. S a szerzet fogy számban és erőben.

Megsokasodnak az elpusztult kolostorok, a rendtagok folyton kisebb körre szorulnak, s mindjobban elvonulnak az ország felső vidékeire. Ámde a könyörtelen enyészet, mely az egykor — nem is oly rég — oly nagy, befolyásában hatalmas, tevékenységében pótolhatlan rend életét szinte halálos zsidbadásba merítette, követi őket ide is, s pusztító ereje meglát-szik a zárdákon, csak úgy mint azok lakóin.

Nem rendelkezvén sem kellő költséggel, sem elegendő munkaerővel, a szükséges tatarozások, javítások elmaradnak. »Az épületek falai romladozni kezdenek, a vakolat, a cserép mindenfelől hull, az ablakokat beveri a jégeső, az Isten házába szabad bemenetele van az esőnek, hónak«,¹⁾ s a szél sivitva száguld végig a hosszú folyosókon, kísértetiesen bezörgetve az elhagyott, lakatlan termek ajtain.

Az embereken pedig bizonyos keserű fásultság vesz erőt. Nem tudnak örülni, nem képesek reményleni. Fáradtan vonszolják tovább az élet terhét, s ha egy idősebb társuk az örökkévalóságba költözik, s ők imádkozva körülállják kihült tetemét, a halál borzalma nem képes lelkükben elfojtani a gondolatot: »Istenem, milyen jó már őneki! Megtért atyánkhoz, szent Ferenczhez, s része lesz az örök boldogságban«. S azután, ha később magános czellájukba térnek, vagy egyhangú lépésekkel mérik végig a homályos folyosót, ismét felmerül bennük a halál gondolata, s szomorú nyugodtsággal kérdik önmaguktól: vajjon mikor kerül reánk, reám a sor?

Ebből a siralmas korból akarunk mi néhány képet az ő életükből itt bemutatni. Elmondani, hogy milyen volt a szerzetnek belső szervezete, milyen szabályok alatt éltek, milyen jogaik voltak az előljáróknak, milyen kötelességeik az alatt-

¹⁾ Levelezőkönyv 216.

valóknak, miként tanácskoztak, hogyan öltözködtek, milyen volt életük, erkölceik, szokásaik, mily hibákat milyen büntetésekkel sujtottak stb. Egy szóval, a magyarországi ferenczrendiek beléletét akarjuk leírni a XVI. század első feléből.

Forrásaink, a melyekből az erre vonatkozó adatokat merítettük, az ő saját tudósításaik. Levelek, a melyeket egymással váltottak, szerzetesi konstitucziók, a melyeket ők írtak össze, és határozatok, végzések, a melyeket tanácskozásaik alkalmával hoztak.

Ezek közt az adatok közt nincs egy kivetni való, vagy csak gyanus sem. Amit mi az ő tudósításaiból átveszünk, azt nem a mi számunkra szerkesztettük össze, nem bizonyos czélzatossággal számítva az utókor ítéletére gyűjtötték egybe, hanem írták egymáshoz, egymásnak használatára, egymásnak ellenőrzése mellett. Nem volt sem okuk, sem alkalmuk egyebet leírni, mint a tiszta igazságot. Meglátszik ez magukon az iratokon is. Oly közvetlenül, oly naiv nyíltsággal, annyi őszinteséggel s oly egyszerűen, minden czikornya nélkül szólának ezek az elsárgult lapok hozzánk, hogy szinte meglevenednek szemünk előtt az egyes alakok, és úgyszólván belátunk mindegyiknek a szívébe, lelkébe, kedélyvilágába.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy amit mi itt előadunk, az nem vonatkozik az egész magyarországi ferenczrendi szerzetre, hanem annak csak egy részére, igaz, hogy nagyobb, kiterjedtebb részére.

Tudni való ugyanis, hogy ferenczrendi és ferenczrendi közt van különbség, nem ugyan a lényegét, a szegénység, szüzesség és engedelmesség hármasságát tekintve, hanem azon kisebb eltérések szempontjából, a melyek a tartományi beosztás szerint, a helyi viszonyokhoz mérten, az általános szabályzatok ridegebb vagy enyhébb alkalmazásában állottak elő.

Szent Ferencz úgy alapította meg az ő rendjét, hogy követői tökéletes szegénységben éljenek. A szabályzat első fejezete így hangzik: »a kisebb testvérek (minores) szabálya és életrendje ez: tudniillik a mi Urunk Jézus Krisztus sz. evangéliumát megtartani, élven *engedelmisségben, tulajdon nélkül.* » *erkölcsi tisztaságban.*« Hogy milyen értelemben vette ő ezt a tulajdon nélkül való életet, azt később a hatodik fejezetben fejti ki: »a testvérek tulajdonokat maguknak ne szerezzenek, se házat, se helyet, sem egyéb jószágot, hanem mint e világ zarándokai és jövevényei, szegénységben s alázatosságban szolgálván az Urnak, bizvást menjenek alamizsnáért. Ez a magasztos alázatosság legyen örökségtek, mely az élők országába viszen; a melyhez, szeretett testvéreim, teljességgel

ragaszkodván, semmi egyebet a mi Urunk Jézus Krisztus nevéért soha az ég alatt ne bírjatok.« És midőn végrendeletében utoljára felhívja követőit a szabályzat szigorú megtartására, nem mulasztja el őket még egyszer figyelmeztetni, »hogy akik a szerzetbe felvétetnek, adják mindenüket a szegényeknek, elégedjenek meg kívül-belül megfoltozott ruhával, járjanak ajtóról-ajtóra alamizsnát kérni s óvakodjanak oly szentegyházakat, lakhelyeket stb., melyek számukra építették, elfogadni, a melyek a fogadott szegénységhez nem illenek, és még ezekben is mindenha csak mint jövevények és zarándokok lakjanak.«¹⁾

Szent Ferencz tehát, mint látjuk, semmiféle tulajdont nem engedett meg követőinek birtokában, sőt még ennél is tovább menve, azt akarta, hogy eltérőleg a többi szerzettől, maga az általa alapított rend, mint erkölcsi testület se bírhjon semmivel.

Azonban már közvetlenül az ő halála után találkoztak többen a rendben, akik némely rendszabályt túlszigorúnak, a szegénység ily módon való keresését pedig túlhajtottnak tartották. Így pl. szent Ferencznek egyik tanítványa és utódja a rendfőnökségben, Cortonai Elias, maga is nyíltan hirdette, hogy a rend alapítójának életét inkább csak csodálni lehet, mint követni, s hogy sz. Ferencz nem egy oly kötelezettséget rótt követőire, a melyeknek teljesítése az emberi erőt meghaladja, vagy legalább is oly nehézségekkel jár, hogy az emberi okosság azoknak megszüntetését, részint pedig enyhítését a legnagyobb mértékben javálja.²⁾

És amint beszélt, úgy is cselekedett. Megengedhetőnek tartotta pl. templomépítési célokra pénzt gyűjteni s hogy a szükséges összeg minél előbb együtt legyen, a szigorúbb rendtagok legnagyobb megbotránkozására, perselyt akasztott az ajtóra, hogy a hivek önkéntes adományait abba bármikor belevethessék.³⁾ Később pedig kieszközölte a pápánál, hogy a rend — némely esetben — egyéb pénzadományokat is elfogadhasson, egy harmadik személy közvetítésével.⁴⁾

A rendtagok nagy része nemcsak nem nézte jó szemmel a szabályok ilyen magyarázatát és alkalmazását, hanem a leghatározottabban állást is foglalt ellene, s kivált páduai sz. Antal törekvései folytán kieszközölte a pápánál, hogy Cortonai Elias a rendfőnökségről elmozdítottassék. Ezzel azonban

¹⁾ Serafikus sz. Ferencz rendszabálya és végrendelete. Javított kiadás. Arad, 1887.

²⁾ Wadding: *Annales minorum. Romae, 1731. I. p. 331.*

³⁾ U. ott II. p. 216.

⁴⁾ U. ott p. 240.

a dolog nem lett végleg elintézve. A Cortonai szellemében gondolkozók nem voltak hajlandók lemondani a már élvezett engedményekről, és nem akarták elfogadni a szabályzatok merev szigorát. Így azután már ekkor, a rendi élet kezdetén, kétféle áramlat állott szemben egymással a rend kebelében.

Az idők folyamán, különösen a szegénység fogadalmának megtartását illetőleg, nem egyszer az egyház fejéhez fordultak a szerzetesek, hogy tekintélyének súlyával hasson oda, hogy a rend szabályai és az alapító szándékai mindenki által egyformán magyaráztassanak. Így 1230-ban IX. Gergelyt kérték fel, hogy nyilatkozzék sz. Ferencz végrendeletének miként való értelmezése felől. A pápa válaszában arra az álláspontra helyezkedett, hogy sz. Ferencz fiai sem közösségben, sem egyénileg nem lehetnek tulajdonképesek. Nincs tehát igazuk azoknak, akik azt vitatják, hogy pl. az ingóságok, a mindennapi életben szükséges dolgok, könyvek stb. a rendnek mint erkölcsi testületnek tulajdonát képezik, hanem mindezekre nézve csak a használhatóság joga illeti meg őket. Ha pedig a szerzeteseknek valamely nélkülözhetlen dolgot kell megvenniök, vagy pedig ily megszerzett tárgyért a fizetés kötelezettségét teljesíteniök, ezt csak egy harmadik egyén közvetítésével tehetik, aki nem mint az ő képviselőjük szerepel, hanem vagy mint az eladóé, vagy pedig mint azé, aki a szükséges költségeket erre megadja.¹⁾ Hasonlóképp nyilatkozott, a szerzetesek egy újabb megkeresésére, 1245-ben IV. Ince is, megtoldván elődjének kissé homályos szövegezésű magyarázatát azzal, hogy a szerzetesek nem fogadnak el tulajdonuk gyanánt pénzt akkor, a midőn a közvetítő kezeihez valamely összeg befoly, bár ez az ő szükségleteikre van szánva, miután nem áll szándékukban, hogy ez a pénz mint tulajdonuk fentartassék.²⁾

Ezzel ellentétben IV. Kelemen viszont megengedte a ferenczrendieknek, hogy a szüleik után örökölt javakat elfogadhassák és azokkal élhessenek.³⁾

Ily körülmények közt nem lehet csodálni, hogy az eltérések mind szélesebb szakadást vájtak a kétféle szellem kép-

¹⁾ Wadding id. m. II. p. 244.

²⁾ A szintén nem egészen világos szöveg az eredetiben így hangzik: »et taliter nominati vel praesentati a fratribus, non sunt eorum nuncii, sed illorum, quibus eis pecunia vel denarii committuntur, nec fratres per se vel interpositas personas denarios vel pecuniam recipiunt nominando aut praesentando sic aliquas, seu ad hujusmodi nominatos taliter recurrendo, cum non sit intentionis eorum, ut de ipsorum auctoritate hujusmodi denarii vel pecunia conserventur.« U. ott III. p. 129.

³⁾ U. ott IX. p. 255.

viselői és követői között, és hogy a rend egysége, a sok jóakaratú kísérletezés daczára, nemsokára már az érdekeltek által is csak óhajtható, de meg nem valósítható fogalomnak tekintetett.

A teljes, végleges különválás azonban a két fél között még egyhamar nem következett be. Időközönként, úgyszólván darabonként szakadoztak szét. V. Kelemen idejében kiválnak a rendből némely szigorúbb felfogáson lévők.¹⁾ A konstanczi zsinat 1415-ben elfogadja és szentesíti e megoszlást Franciaországra nézve.²⁾ Ugyanezt általánosítja a többi országokra vonatkozólag 1446-ban IV. Jenő, megengedvén, hogy a rendszabály szavaihoz szigoruan ragaszkodók maguknak külön választhassanak vikarius generálist, úgy azonban, hogy ennek megerősítése mégis a rendfőnökhöz tartozzék. Ugyancsak ettől az időtől vették fel a szigorúbb felfogásúak az obszervans, a többiek pedig a konventuális elnevezést.³⁾ Végre X. Leo pápa 1517-ben végleg elválasztotta és függetlenítette egymástól, az össze nem férő két szellem embereit.⁴⁾

Az a kérdés most, hogy a rend kebelében egymással folyton versengő ezen két tábor közül, melyik képviseltette magát előbb hazánkban, s idővel melyik mily mértékben hódította meg az ország hívő lakosságát?

A kérdésre nem oly könnyű megadni a választ, mint az talán az első pillanatban látszik. A magyar ferenczrendiek történetirői ugyanis, a szerint amint az obszervansok vagy konventuálisokhoz tartoznak, más és másképp beszélnek munkáikban. Ami az egyiknél megdönthetlen tény, az a másiknál világos, hogy tévedés. Ami itt kétségbevonhatlan adatokra van építve, azt amott bizonyosan úgy tekintik, mint alaptalan és legfeljebb ügyesen kieszelt állítást.

Nem az lévén czélunk, hogy annáleseiket kiigazítsuk, és az újabb adatok nyomán kimutassuk, melyik félnek mennyiben van igaza, egyszerűen ismertetjük röviden mind a két résznek állításait.

Az obszervansok maguk is elismerik, hogy a konventuálisok előbb jöttek be Magyarországba mint ők. Iróik így adják elő betelepedésük történetét.

Midőn az általános rendfőnök Olaszországból 1339-ben Bosznián át Magyarországba jött, hogy a rendszabályok értelmében itt az egyes zárdákat meglátogassa, s látta, hogy a

¹⁾ Wadding VI. p. 172.

²⁾ U. ott IX. p. 371.

³⁾ U. ott XI. p. 251.

⁴⁾ U. ott XVI. p. 56.

bosnyák népet mennyire rábul ejtették az eretnek tévelygések, megszánta a szegény vakösködőket, és István fejedelemnél engedélyt eszközölt ki arra, hogy az obszervans testvérek, országában a nép megtérítésére vállalkozzanak. Így keletkezett a boszniai vikariátus, melynek első főnöke a generalis egyik kísérője lett.

Az itt letelepedett szerzetesek élete olyan példás, működésük eredményben olyan gazdag, önfeláldozó tevékenységük oly magas volt, hogy Nagy Lajos idejében a vallásos magyar nemzet tehetőségei közül többen, itt nálunk is, zárdákat emeltek számukra. Az első hely, ahol megszállottak, a csanádegyházmegyei Cseri volt, a honnan sok éven keresztül maguk a szerzetesek is csak »cseri barátoknak« nevezettek, megkülönböztetésül a már régebben meghonosodott konventuálisoktól.

A pápák, fejedelmek bizalma és a hivek ragaszkodása által folyton erősödve, 1444-ben a »cseri barátok« megnyerik IV. Jenő pápától az engedélyt, hogy különválva a bosnyák tartománytól, ahová eddig tartoztak, külön magyar vikariatust alakíthassanak. Ez alkalommal Julian bibornok, apostoli legatus, több konventuális kolostort az obszervansoknak ad át, amit IV. Jenő később jóváhagy. 1448-ban, ugyancsak a pápai követ meghagyásából, az esztergomi érsek közvetítésével, megkapják az esztergomi, lippai, debreczeni zárdákat. 1492-ben mindezt nemcsak megerősíti VI. Sándor pápa, hanem még az újlaki, szécsényi, pataki és pécsi konventeket is kiveszi a konventuálisok kezéből.

Néhány évvel utóbb a konventuálisok kerekedtek felül. Pártfogóik: Drágffy Bertalan, Geréb Péter és más főnemések, 1500-ban maguk elé rendelték Rákos mezejére az obszervansok magyarországi főnökét, és meghagyták neki, hogy a folytonos izetlenkedések megszüntetése és elkerülése végett, kövessen el mindent övéi között a konventuálisokkal létrehozandó egyesülés érdekében. Ha erre nem volnának hajlandók, legyenek elkészülve arra, hogy az országból kiűzetnek. A »cseri barátokra« azonban nem hatott sem a kérés, sem a fenyegetés. Az egyik közülök — az öreg Szopronczai István — nyíltan kijelentette, hogy: az egyesülés kérdésében sem a király, sem az ország parancsának nem fog engedelmeskedni, hanem inkább kivándorol hazájából.

A dolog azonban nem került törésre, bár ismételten merültek fel a két fél közt egyenetlenségek, részint azon kérdés felett, hogy az obszervansok is közvetlenül az olasz generalis hatósága alá tartoznak-e, részint az apáczákról való gon-

doskodás ügyében, részint pedig a szegedi és váradi zárdák miatt. Sok huza-vona után 1502-ben egyezsége léptek, kimondván, hogy a konventuálisok az általános rendfőnök alá tartoznak, az obszervansoknak pedig közvetlen fejük az ő vikárius generálisuk. A két zárdá az utóbbiak kezében marad. Az oly helyeken, a hol konventuálisok vannak, az apácza-kolostorok ügyei is hozzájuk tartoznak.

Azonban mindez nem hozta létre a kívánt békét. Végre az 1523-ban Spanyolországban megtartott rendi káptalan úgy intézkedett, hogy a további zavarok elkerülése céljából, a két magyarországi fél minden tekintetben különíttessék el egymástól, és két külön magyar tartományt képezve, a konventuálisoké a *B. Szüzről (Provincia S. Mariae)*, az obszervansoké pedig az *Üdvözítőről (Provincia SS. Salvatoris)* neveztessék el.¹⁾

Igy beszéli el ezeket az obszervansok történetírója. A konventuálisoké természetesen sok mindenben nem ért vele egyet.

Szerinte nem is a obszervansok szent Ferencznek igazi fiai és követői, hanem ők. Ők éltek mindig a rendi szervezet alatt s ők alkalmazkodtak mindenben az alapító akaratahoz. Kezdetben ugyan általában szegényesebben éltek a ferenczrendiek, saruban jártak, szigorúbb életmódot folytattak, de a mennyiben e tekintetben náluk később változás történt, azt mind a pápai dispenczációk engedték meg.

Ugyancsak ők — a konventuálisok — voltak azok, akik még sz. Ferencz életében bejöttek az országba, II. Endre uralkodása alatt Egerben megtelepedtek, és már 1260-ban nyolcz kusztódiát mondtak magukénak.²⁾ Kapisztrán János előtt 1414-ig alig léteztek még az obszervansok, a midőn, az ő tanúsága szerint is, összesen csak mintegy 200-an voltak, holott ekkor ők már az egész világon elterjedve, több mint 30,000 rendtagot számláltak.

¹⁾ Fridrich: *Historia Provinciae Hungariae SS. Salvatoris. Cassoviae.* 1759. I. p. 1—25.

²⁾ A rend már kezdetben több tartományra oszlott. Minden ily tartományban több kusztódiá (kerület) volt, a melyekhez az egyes zárdák tartoztak. Az ily kerület élén a kusztosz állott, bizonyos joghatósággal felruházva, de a tartományfőnöknek alárendelve. Kezdetben a kusztoszok mind tartoztak megjelenni, a tartományi főnök kíséretében, az általános rendi káptalan-gyűlésen (ezen kívül voltak tartományi gyűlések is); később azonban IV. Miklós pápa költségkímélés szempontjából úgy rendelkezett, hogy a kusztoszok egy-egy provinciából csak egy képviselőt küldjenek, akinek a neve a konventuálisoknál: »custos custodum«, az obszervansoknál: »discretus provinciae« volt. Occhievia: *Epitome vetustatum Bosnensis provinciae. Anconae, 1776. p. 66.*

Az ő veszteségeik akkor kezdődnek, a mikor Kapisztrán a rendet reformálta, a török és hussziták pusztításainak idején. A konventuálisok a reformált testvéreket a legnagyobb szeretettel fogadták, támogatták, sőt még egyes zárdáikat is átengedték nekik. S ezek mivel viszonyozták e nagylelkűséget? Azzal, hogy később, némely világi ember pártfogásában biza-kodva, a legtöbb kolostort erőszakkal elfoglalták tőlük. Kivált 1447 után, midőn az a dicsőség érte őket, hogy a boszniai tartományból kiváltak. Így történt, hogy azok, akik azelőtt azt szerették mondogatni, hogy a ferenczrendiek szegénységi fogadalmának csak az alacsony házikók, szegényes kunyhócskák felelnek meg, most nem állottak a konventuálisoknak, kivált az ország nagyobb városaiban bírt kolostorait lefoglalni, mint pl. a budait, pestit, szegedit, később az esztergomit, lippait, váradi stb. Ők ugyan bizonyos pápai rendeletekre és engedélyekre hivatkoznak, hogy ezen eljárásukat legalább utólag igazolják, de mi csak Tamással tartunk s azt mondjuk, hogy ha látni fogjuk ezeket az okmányokat, akkor majd elhiszszük.

Azonban az obszervansoknak ezen erőszakos terjeszkedése szemet szűrt úgy a fő- mint a köznemességnél. Hiszen az ő istenfélő őseik a zárdákat nem az obszervansok számára építették, alapítványaikat nem az ő javukra tették, hanem a konventuálisokéra. Ennél fogva, hogy a régi állapotot legalább némileg helyreállítsák, 1500-ban a Rákos mezején gyülesező főurak és nemesek maguk elé hívták az obszervansok főnökét, és keményen megparancsolták neki, hogy egyesüljön a konventuálisokkal, különben kikergetik őket az országból. Egyik írójuk — nem hogy elhallgatná, hanem még dicsekszik vele — mondja, hogy találkozott köztük olyan is, aki erre azt felelte, hogy nem fog engedelmeskedni sem a király, sem az ország akaratának, hanem inkább elhagyja az országot. Ez bizonyára nem tartotta szem előtt az apostol mondását: hogy »nincs hatalmasság, hanem csak Istentől« azért »minden lélek engedelmeskedjék a felsőbb hatalmasságoknak«. (Róm. 13. 1.)

Mindenesetre feltűnő, hogy az obszervansok egyszerre ekkora ellenszenvvel állottak szemközt. Amde ennek is megvan a maga magyarázata. Az igazságos magyar érzés felháborodott azokon a vakmerő rágalmakon, a melyekkel az obszervansok konventuális testvéreiket illették és megbotránkozva vontak meg jóakarátát a rágalmazóktól.

Sok, sok kellemetlenkedés után, miután előbb még 1492-ben békét kötöttek egymással, oly formán, hogy bár Szegedi Lukács tartományfőnöknek kezei közt volt a pápai bulla, a mely a

budai konventnek az obszervansoktól való visszavételét rendelte el, a konventuálisok mégis beleegyeztek, hogy nemcsak a budai, hanem a pesti, esztergomi, újlaki stb. zárdák is az obszervansok kezeiben maradjanak és csak azt kötötték ki, hogy a jövőben, még ha üresen állanának is a konventuális zárdák, azokat el ne foglalják — a mely békét és egyezséget azonban ismételten megszegték; végre a két versengő fél tökéletesen elszigetelte magát egymástól az által, hogy szigorúan meghatározott két tartományra oszlottak, a melyek közül az egyik az *Üdvöztetőről*, a másik pedig a *B. Szűzről* nevezte el magát.¹⁾

Igy olvassuk ezeket a konventuálisok könyveiben.

KOLLÁNYI FERENCZ.

¹⁾ Knáisz: Chronologo-Provinciale Conventualium Provinciae S. Elisabeth reginae nuncupatae. Posonii, 1803. p. 143—255.